

ІХ. КНИЖКОВІ ОГЛЯДИ. БІБЛІОГРАФІЯ. ІНФОРМАЦІЯ

Т. Заморіна

КНИГОЗНАВСТВО ТА БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА В ПОСТАТЯХ

У процесі формування національної державності посилюється увага до життя та діяльності відомих людей: вчених, політиків, письменників, діячів на ниві книгознавства. Адже саме біографія, в якій розкриті різноманітні якості людини, її внесок у загальнонародну справу, мотивація вчинків мають неабиякий виховний вплив на співгромадян, формулюють їхнє життєве кредо. З погляду інформаційно-бібліографічної діяльності це зумовлює потребу створення біобібліографічних покажчиків.

Протягом останніх років значно зріс інтерес до української історико-бібліотечної і бібліографічної спадщини: опубліковано багато робіт історико-бібліотечнознавчого змісту, проводилися різноманітні заходи з вшанування пам'яті видатних діячів книги тощо.

Поширюються публікації мемварного характеру, спогади про відомих вітчизняних бібліотекознавців і бібліографознавців. Так, можна пригадати неординарну за глибиною розкриття теми книгу, присвячену пам'яті професора Київського національного університету культури та мистецтва О. Довгополої, видану Центральною науковою сільськогосподарською бібліотекою Української академії аграрних наук (ЦНСГБ УААН) у 2002 р., спогади А. Чачко про В. Пілецького (Вісник Книжкової палати, — 1998. — № 4. — С. 28–30; № 5. — С. 29–30), проводяться читання, присвячені пам'яті відомих українських вчених-бібліотекознавців і бібліографознавців — у Києві Баликівські та Меженківські, у Харкові — пам'яті К. Рубинського [1].

З'явилася низка дисертацій і монографій, у яких висвітлено наукову спадщину відомих вчених — Ю. Меженка (Н. Стрішенець), М. Ясинського (С. Арютюнова), Л. Доброї (М. Зніщенко). Готуються й принципово нові, за радянських часів практично неможливі в Україні, видавничі проекти на зразок бібліографічного довідника вітчизняних бібліографів.

Відомо, що робота над біобібліографічними довідниками складна сама по собі та тривала в часі. Вона потребує ретельних пошуків відомостей про особу, уточнень, розшуків її праць.

літератури про життя та діяльність, опрацювання видань *de visu* тощо.

Свого часу відомий український книгознавець Ю. Меженко, вивчаючи історію бібліографії писав: «... я переконався в тому, що однією з найважчих [справ] є збирання відомостей про наших бібліографів. Лише про небагатьох із них відомі дані біографічного характеру, і в рідких випадках є відносно повні списки їх праць» [2].

Серед окремих біобібліографічних праць особливої уваги заслуговує навчальний посібник професора Н. Королевич «Українські бібліографи ХХ століття», що вийшов друком в видавництві Книжкової палати України в 1998 р.

У збірнику вміщено дванадцять нарисів про українських бібліографів — Ю. Меженка, М. Ясинського, М. Яшека, І. Калиновича, В. Дорошенка, С. Маслова, Ф. Максименка, І. Бойка, О. Квша, І. Корнейчика, М. Гуменюка, Ф. Сарани. Структура подання матеріалів чітка, логічно системна, що дає змогу максимально стисло, однак достатньо повно та науково-достовірно розкрити здобутки того чи іншого фахівця.

Помітним явищем стала серія біобібліографічних видань «Видатні (провідні) діячі української книги», започаткована Національною парламентською бібліотекою (НПБ) України в 1993 р. На цей час вже видано біобібліографічні нариси про: Ю.О. Меженка, М. Ясинського, В. Дорошенка, Л.У. Биковського, С.І. Маслова, Ф. Максименка, М.А. Плевака, І.З. Бойка, М. Яшека, В.С. Бабича, Н.М. Реву, М.С. Слободяника, Є.К. Бабич, Р.С. Жданову та ін..

При відборі імен до серії враховується особиста міра приналежності даної особи до власне української культури. Національна приналежність певної персоналії розглядається через призму її культурно-історичної значимості. Схема нарисів не є жорстко регламентованою, хоча при їх підготовці використовуються загальні правила укладання біобібліографічних посібників: спочатку подається біографія діяча, де характеризуються в загальних рисах всі аспекти його життя та діяльності, наступні розділи присвячені висвітленню окремих значущих і типових для цього вченого напрямків його діяльності на ниві бібліографії, бібліотечної справи, книгознавства тощо. У кінці кожної персоналії подаються хронологічні покажчики основних праць та література про особу, а також іменний покажчик до всього видання [3].

Ця серія є важливим джерелом для подальшого глибокого вивчення життя та діяльності бібліографів та книгознавців. При підготовці видань серії використовуються найрізноманітніші публікації, що з'явилися в Україні і за її межами, а також матеріали, що зберігаються в бібліотеках, архівах, музеях, особисті архіви.

Запропоновані в серії портрети-нарисы про діячів української книги, де кожний із них виступає неповторною особистістю, дають можливість усвідомити ту велику роль цих скромних труdlівників, життя яких не балувало особливою увагою, визнанням заслуг, а часто було тернистим, тяжким, нерідко в еміграції, на чужині. Наукові розвідки, в яких теоретичні питання тісно переплітаються з практичними, являють собою бібліографічну криницю, з якої можна черпати знання з питань теорії, історії, методики й організації бібліографії, бібліотечної справи, книгознавства тощо.

Автори біобібліографічних нарисів намагались якнайширше розкрити наукову спадщину діячів, що стосується питань бібліографії, звернути увагу читачів на ідеї та думки, які будуть цікаві й корисні сучасникам.

Сподіваємося, що бібліографічні нариси спонукатимуть наших спеціалістів і особливо молодь до вивчення життя та діяльності подвижників української книги як минулого, так і сучасного періоду, які працювали і працюють нині на ниві бібліотекознавства та книгознавства.

Серія, що була започаткована під назвою «Видатні діячі української книги», згодом була перейменована на «Провідні діячі української книги», оскільки постала нагальна потреба в висвітленні творчих здобутків сучасних українських бібліографів.

Дуже цікавим, на наш погляд, є сімнадцятий випуск цієї серії, присвячений професору кафедри бібліотекознавства та бібліографії Рівненського державного гуманітарного університету Галині Миколаївні Швецовій-Водці.

Праці Г.М. Шевцової-Водки мають суттєвий вплив на розвиток української науки в галузях бібліографознавства, книгознавства, бібліотекознавства, документознавства, активно використовуються в сучасній бібліотечно-бібліографічній, інформаційній та документознавчій освіті. Це спонукало упорядників до аналізу її наукової творчості. Науковим методом, що використовувався для аналізу творчості Г.М. Шевцової-Водки обрано бібліометрію.

Останній випуск серії «Анатолій Петрович Корнієнко» (НПБ України: Упоряд. С.С. Савченко: Вступ. ст. Л.І. Бейліс. — К., 2005. — 22 с. — Провідні діячі укр. кн.: Вип. 18). присвячено пам'яті генерального директора НПБ України Анатолія Петровича Корнієнка.

Серед біобібліографічних праць, що вийшли нещодавно: «Михайло Семенович Слободяник» (Кн. палата України ім. І.Федорова: Уклад. М.Б. Проценко. К., 2005. — 44 с.); «Валентина Степанівна Пашкова» (НПБ України, КНУКіМ: Уклад.: В.В. Загуменна, О.І. Загуменна. — К., 2005. — 35 с.). Маємо надію, що біобібліографічні нариси стануть виховним прикладом для студентів інститутів культури, філологічних факультетів університетів і педінститутів, а також для молодих бібліотекарів і бібліографів, що тільки починають свій професійний шлях.

На часі вивчення життя та діяльності всіх наших бібліографів, бібліотекознавців і книгознавців — сучасників, що живуть в Україні та за її межами. Цьому сприятиме створення біобібліографічного словника «Українські бібліографи», над яким працює НПБ України [4]. Оскільки матеріалів виявилось дуже багато, довідник буде виходити окремими випусками. Наразі готується до друку перший випуск, що вміщує відомості про наших сучасників — бібліографів, науковців і практиків. Він налічує вже біля 300 персоналій.

Не стоять осторонь від цієї справи і працівники обласних бібліотек України, які висвітлюють діяльність місцевих бібліографів і бібліотекознавців. Скарбницю української бібліотечної біобібліографістики поповнили видання Одеської ДНБ — «Бібліографи Одеської державної наукової бібліотеки ім. М. Горького: Біобібліогр. довідник» (Одеса, 2002. — 254 с.) та Рівненської ОУНБ — «Бібліографи Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки» (Рівне, 2000. — 40 с.). Перший довідник розкриває основний бібліографічний доробок ОДНБ імені Максима Горького шляхом його персоналізації, ознайомлює громадськість із життєвим шляхом і творчою діяльністю фахівців бібліотеки, яким належить вагомий внесок в розвиток української бібліографії. Всього довідник містить 64 персоналії.

У довіднику «Бібліографи Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки» подано 5 персоналій. Матеріал згруповано за алфавітом персональних рубрик. На початку рубрики подається біографічна довідка, потім в хронологічній послідовності праці бібліографів, далі — література про них.

Цікавим біобібліографічним покажчиком рівненців є також видання «Від пошуків до визнання: Навкові та навчально-методичні праці викладачів Рівненського державного інституту культури» (Рівне: Волин. обереги, 1999. — 311 с.), що містить 6 персоналій викладачів кафедри бібліографознавства та 5 персоналій викладачів кафедри бібліотекознавства та інформатики.

Не менш вагомий вклад хмельничан у бібліотечну біобібліографістику. Хмельницька ОУНБ імені Миколи Островського видала покажчик «Покликання — бібліотекар» (Хмельницький, 2001. — 80 с.). Цей біобібліографічний покажчик подає короткі біографічні відомості про бібліотечних працівників, які працювали та працюють у Хмельницькій ОУНБ, а також відображає їхні опубліковані праці та літературу про них.

Цікавими є також довідники, що розкривають історію та сучасний стан бібліотек окремих областей України та розповідають про людей, які працюють в цих установах. Серед них привертають увагу:

— «Вінниччина бібліотечна: Довідник» (Вінниця, 2003. — 224 с.). Багато яскравих сторінок цього довідника присвячено невідомим трудівникам і подвижникам скарбниць духовного надбання людства:

— «Волинь бібліотечна: Довідник» (Львів, 2003. — 44 с.) Подаються персоналії осіб, відзначених державними нагородами за значний внесок у розвиток бібліотечної справи:

— «Бібліотечне Закарпаття: Сторінки історії та сучасності» (Ужгород, 2000. — 208 с.). Окрім відомостей про бібліотечні установи області видання має велику кількість ілюстрацій і світлин осіб, які багато зробили для розвитку бібліотечної справи в області, залишили помітний слід у в'ячній пам'яті широкого читацького загалу.

Ці довідники є своєрідним підсумком діяльності бібліотек упродовж останніх десятиліть, вшануванням самовідданої праці бібліотечних працівників. Адже в бібліотеках здебільшого працюють ентузіасти своєї справи, які сумлінно виконують свою місію, забезпечують право громадян на одержання інформації. І всі вони заслуговують на те, щоб бути пошанованими і знаними, хоча б у бібліотечній спільноті. Можливо згодом, деякі з цих нині мало відомих імен увійдуть до плеяди видатних діячів української книги.

Слід відзначити різноманітність типології бібліотечної біобібліографістики. Здебільшого, це біобібліографічні довідки.

що зустрічаються в наукових збірниках, календарях знаменних і пам'ятних дат, періодичних виданнях, біобібліографічні словники (низку бібліографічних персоналій подано в матеріалах до енциклопедичного словника «Українська журналістика в іменах» / За ред. М.М. Романюка: ЛНБ ім. В. Стефаника. — Л., 1994–1999. — Вип. 1–10; в праці Л.В. Баженова «Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ — ХХ ст. Історіографія. Біобібліографія. Матеріали». — Кам'янець-Подільський, 1999. — 477с.), біобібліографічні покажчики, біобібліографічні нариси, а також новий жанр біобібліографістики — автобіобібліографія [1].

Це дуже цінний вид бібліографії, адже коли вкладач здійснює пошук бібліографічної інформації, він ніколи не може бути певним, що повністю розкрив творчість обраної особи, а в автобіобібліографічному покажчику охоплено все. Адже автобіобібліографія — це той рідкісний випадок, коли письменник, дослідник, бібліограф та упорядник — одна особа. Яскравим прикладом цього виду персональної бібліографії є видання «У службах українській книжці». Доповнене новими матеріалами перевидання автобіобібліографічної праці видатного українського книгознавця, бібліографа і публіциста Льва Биковського — небуденне явище в історії дослідження нелегкої долі української книжки. Ця ґрунтовна джерелознавча праця наближає до України спадщину одного з невтомних трудівників на ниві книгознавства та бібліографії. Вона містить майже все, що написав, вклав, редагував Лев Биковський, та відгуки преси на його праці.

Усього бібліографічних записів у покажчику 549, із них 535 назв праць і рукописів Л. Биковського, решта — окремі праці про Л. Биковського. Рецензії та відгуки на праці Л. Биковського вміщені безпосередньо за описом окремо виданих праць, багато з яких розписані аналітично. Подібної бібліографічної розробки в нашій книгознавчій практиці немає.

Ще одне видання даного жанру «Марта Тарнавська: Автобіобібліографія» (Філадельфія: Мости, 1998.). Марта Тарнавська — поетеса, публіцист, перекладач, рецензент, бібліограф, її внесок до скарбниці бібліографічних відомостей про Україну за кордоном визначний. Усього бібліографічних записів у покажчику — 795, з них 581 — власне видання, в тому числі 52 — бібліографічні праці та 214 — бібліографічних нотаток і критичних відгуків [5].

Розглядаючи роль і місце персональних бібліографічних показників в сучасному інформаційному полі в Україні, можна сказати, що цей напрям бібліографії займає чільне місце в бібліотечній і науковій роботі, він постійно розвивається і поповнюється новими науковими напрацюваннями.

1. *Зворський С., Одинока Л.П.* Архівна спадщина вітчизняних бібліотекознавців і бібліографів: збереження і використання // *Бібл. планета.* — 2002. — № 4. — С. 22–24.

2. Книга. — Вып. 3. — М., 1960. — С. 420.

3. *Патока В.* Дослідження спадщини українських бібліографів: історія та сучасність // *Вісн. Кн. палати.* — 2003. — № 1. — С. 21–23.

4. *Жданова Р.* До створення бібліографічного довідника «Українські бібліографи» // *Бібл. планета.* — 1999. — № 4. — С. 39–40.

5. *Погребенник Ф.* Навчальний посібник з української бібліографії // *Вісн. Кн. палати.* — 1999. — № 7. — С. 17–18. — Рец. на кн.: *Королевич Н.* Українські бібліографи ХХ століття. — К., 1998.